

คุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี

Values and Buddhist Principles That Appear in The Poi Ja Tee Tradition

พระปลัดสมศักดิ์ คำมูล

Phra Palad Somsak Khammoon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: Thawornchitto@gmail.com

Received: 2023-12-06 Revised: 2023-12-20 Accepted: 2023-12-26

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี

จากการศึกษาพบว่า ปอยจ่าตี คือ งานบูชาเจดีย์ทรายของชาวไต (ไทยใหญ่) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่นอกจากนี้ยังเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำให้เคราะห์กรรมไม่ดีต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเราให้จางหายไป สิ่งร้ายจะกลายเป็นดี สิ่งที่ดีอยู่แล้วจะยิ่งดีขึ้นและถือเป็นพระเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีก โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาด้วยทราย น้ำพัด ดอกไม้ ธูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ถึงวันจัดงานมีการทำบุญอุทิศถวายแด่พระพุทธเจ้า ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ เลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ประกอบพิธีถวายและฟังพระธรรมเทศนา เสร็จแล้วมีการจุดดอกไม้ไฟ ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าได้บูชาเจดีย์ทรายถวายพระพุทธเจ้าแล้ว เคราะห์กรรมในรอบปีนี้จะหมดไป และจะได้ความเป็นสิริมงคลสู่หมู่บ้าน และประกอบการเกษตรได้ผลดีในปีนั้น

คำสำคัญ : คุณค่า, หลักพุทธธรรม, ปอยจ่าตี

Abstract

This article aims to study the value and Buddhist principles that appear in the Poi Ja Ti tradition.

It was found that Poi Ja Ti is a sand pagoda worship ceremony of the Tai (Shan) people. It is organized with the aim of worshipping the Buddha. It is believed that if one participates in this tradition, one will gain great merit. In addition, it is a way to avert bad luck, to make bad karma disappear, to turn bad things into good things, to make good things even better. It is also considered a tradition to ask for rain to fall in the right season. Villagers will work together to build a pagoda with sand, decorate it beautifully, and worship it with sand, water, flowers, incense, candles, flags, or lanterns, and light lanterns to provide bright light at night. On the day of the event, merit-making is made to dedicate to the Buddha, food is offered to the monks, food is fed to the participants, the offering ceremony is held, and sermons are listened to. After that, fireworks are lit. It is believed that if the sand pagoda is worshipped and offered to the Buddha, the bad karma for the year will disappear, and the village will be blessed and their agricultural activities will be successful that year.

Keywords: Value, Buddhist principles, Poi Ja Ti

บทนำ

ศาสนาความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อเป็นคำอธิบายปัญหาความอยากรู้อยากเห็น และหากเป็นพิธีกรรมที่ต่อย้ำความสำคัญของศีลธรรมจรรยา จารีตการจัดพิธีทั้งนี้ก็เพราะศีลธรรมจรรยาจารีต จะนำมาซึ่งสวัสดิภาพของสังคมเป็นสำคัญ (พระปริชา คุณุตตจิตโต (แสนพรหม) และคณะ, 2560: 351)วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสม คลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณ์และเนื้อหาของตนเองที่เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป เรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบไทยหรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรม ทอ.กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ, 2566) หากมองย้อนกลับไปในอดีต เราได้รับอิทธิพลจากหลายอารยธรรม ได้ติดต่อสมาคมกับมอญและขอมซึ่งรับอิทธิพล

อารยธรรมมาจากอินเดีย เรายับศาสนาพุทธมาจากอินเดีย เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมานั้น กว่าที่จะประดิษฐานตั้งมั่นในสังคมไทยได้ ก็ผ่านกระบวนการควมรวมทางวัฒนธรรม เพราะการได้ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง ซึ่งปัจจุบันเห็นเป็นเรื่องถูกต้องตามครรลอง เช่น วัตถุมงคล ไสยศาสตร์ ดังนั้นศาสนาพุทธจึงมีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างมาก รูปแบบทางความเชื่อเหล่านี้ได้ฝังรากลงในประเพณีต่างๆ ของไทยอย่างชัดเจน (ณัฐปรีญา วิจิตรธรรมาภรณ์, 2561: 12)

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ เป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากรัฐฉานซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสหภาพพม่า ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มประชากรผู้มีความโดดเด่นในทางปฏิบัติที่แสดงถึงความ เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2566: 6) และประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 74.44 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2566: 7) ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนดำรงชีวิตอยู่ตามแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณี ศาสนาความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของตนมาโดยตลอดชาวไทใหญ่มีการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เองที่หลอมรวมความเป็นชนชาติไทใหญ่ให้มีความเหนียวแน่นมั่นคง และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การสืบค้น รวบรวมคุณค่าด้านภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของชาวไทใหญ่อ่าวไ้ (สัญญา สะสอง, 2564: 2-3) สำหรับประเพณีโดยทั่วไปตลอดปีของชาวไทใหญ่

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีปอยจ่าตี หรืองานบูชาเจดีย์ทราย ประเพณีดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ ที่จะจัดขึ้นในช่วง 15 ค่ำ เดือน 6 หรือทำกันก่อนถึงวันวิสาขบูชาของทุกปี ภายในงานชาวบ้านจะร่วมกันขนทรายเข้าไปถวายให้กับทางวัด และจะนำทรายไปรวมก่อเป็นเจดีย์ทราย จากนั้นจะพากันไปไหว้พระทำบุญและฟังเทศน์ฟังธรรม และร่วมกันจุดประทีปโคมไฟให้เกิดความสว่างและจุดบั้งไฟ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และให้เกิดเป็นสิริมงคลกับชีวิตและเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนเริ่มทำการเพาะปลูก (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2566) เป็นงานสำคัญประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่โบราณที่จัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธเจ้า (เชียงใหม่นิวส์, 2566) กุศโลบายของการจัดงานประเพณีปอยจ่าตี ก็เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในหมู่บ้านและต่างถิ่น รวมถึงการสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกัน อีกทั้งเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เกษตรกรที่จะเริ่มต้นการเพาะปลูกในอีกไม่ช้า (งานประชาสัมพันธ์ เทศบาลเมือง

แม่ฮ่องสอน, 2566)

ดังนั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ของประเพณี และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี ของอำเภอขุนยวม จังหวัด แม่ฮ่องสอน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสืบทอดโดยการอนุรักษ์ประเพณีปอยจ่าตีให้เป็น มรดกของชาติสืบต่อไป

เนื้อหา

1. บริบทของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อ พ.ศ. 2374 (การทอ่งเที่ยวไทย, 2561) พระเจ้ามโหตร ประเทศ ผู้ครองนครเชียงใหม่ ให้เจ้าแก้วเมืองมา เป็นแม่กอง นำไพร่พลช้างต่อและหมอกวาง ออกไปจับช้างป่ามาใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมา ยกไพร่พลช้างช้างป่ามาใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมา ยก ไพร่พลข้ามภูเขา มาทางตะวันตกของเชียงใหม่? ซึ่งมีช้างป่าชุกชุม โดยมอบหน้าที่ให้ พะกา หม่อง เป็นผู้ควบคุมดูแล เมื่อคล้องช้างได้เป็นจำนวนเพียงพอแล้ว จึงพากันเดินทางต่อไปถึง ชุมชนบ้านป่าแห่งหนึ่ง มีทำเลดีมีร่องธารน้ำและที่ราบ เหมาะแก่การฝึกช้างป่า จึงหยุดไพร่พล ตั้งบ้านเรือนขึ้นที่นี่ และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “แม่ฮ่องสอน” หมายถึงที่มีร่องน้ำฝึกช้าง ต่อมาได้ เปลี่ยนเป็น “แม่ฮ่องสอน” ครั้นถึงปี พ.ศ. 2399 มีชาวไทยใหญ่ อพยพมาหลบภัยสงครามอยู่ที่ แม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก โดยมี เจ้าฟ้าโกหล่าน และชานกะเล เป็นหัวหน้า เมื่อมาอยู่ที่นี้ ชานกะเล ได้ช่วยหน่วยงานต่าง ๆ

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่า ตั้ง อยู่ทางด้านตะวันตกสุดของภาคเหนือ โดยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ ประมาณ 12,681.259 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอ เมือง แม่สะเรียง ขุนยวม ปาย แม่ลาน้อย สบเมย และปางมะผ้า แม่ฮ่องสอนได้ชื่อว่า เมืองสามหมอก เนื่องจากเป็นเมืองในหุบเขา ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อนทอดขนานไปกับทิวเขาถนน ธงชัย และทิวเขาแดนลาว ดังนั้น จึงถูกปกคลุมด้วยหมอกตลอดทั้งปี มีทิวทัศน์สวยงามตาม ธรรมชาติของเทือกเขาสลับซับซ้อนและป่าไม้หนานาพันธุ์จันมีค่ากล่าวได้ว่าเปรียบเสมือนกับเป็น สวิตเซอร์แลนด์ของเมืองไทย

2. วัฒนธรรมประเพณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเพณีท้องถิ่น หมายถึง แบบแผนทางพฤติกรรมของคนในท้องถิ่นหนึ่งๆ ที่ กำหนดไว้และได้ประพฤติดื้อปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบฉบับของแต่ละท้องถิ่น (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2546: 12-15) ประเพณีท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) จาริตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดีชั่วหรือถูกผิด ถ้าใครฝ่าฝืนหรือดเว้นไม่ปฏิบัติตามประเพณี ก็ถือว่าเป็นความผิดจาริตประเพณีที่ปรากฏทั่วไป ได้แก่การรู้จักบุญคุณและทดแทนบุญคุณบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ที่ลูกหลานต้องเลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ ถ้าไม่ดูแลสังคมก็จะประณาม ตินินินินทา และมักไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย เด็กเล็กถูกสอนไม่ให้ล่วงเกินบิดา มารดาทั้งทางกาย วาจา ใจ หากใครตีบิดา มารดา ซาติหน้ามือจะใหญ่เท่าใบตาลหากต่อบิดา มารดา ซาติหน้าจะเป็นเปรตที่มีมากเท่ารูเข็ม เป็นต้น จาริตประเพณีบางอย่างก็มีข้อบังคับเข้มงวด เช่น การหมั้นประมาท การประทุษร้ายต่อบิดามารดา และการแต่งงานกับบุตรบุญธรรม เป็นต้น ผู้ใดล่วงละเมิดก็ถือว่าเป็นเสียหายและผิดกฎหมาย

2) ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนให้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่ยอมรับกันมาทั้งโดยตรงและโดยปริยายโดยตรงคือวาระระเบียบพิธีไว้อย่างชัดเจน เช่น การไหว้ครู การแต่งงาน ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่ชัดเจนและควรต้องปฏิบัติตาม เช่น ประเพณีสงกรานต์ที่มีการอาบน้ำคนแก่บอกต่อกันมาว่าควรกล่าวคำขอมาจึงจะอาบน้ำให้คนแก่ การไม่ปฏิบัติตามขนบประเพณี แม้ไม่ถือเป็นโทษ แต่อาจถูกตำหนิได้ว่าเป็นผู้ไม่รู้จักแบบแผน ตรงกันข้ามผู้ใดปฏิบัติก็จะรู้สึกเป็นสิริมงคลหรือรู้สึกได้ว่าซัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีเป็นมงคลให้สูญหายไป ตัวอย่างขนบประเพณี ได้แก่ งานวันเกิดบวชนาค แต่งงาน และงานศพ ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ส่วนประเพณีสงกรานต์ขึ้นบ้านใหม่ ตักบาตรรูปเทียน ให้ทานไฟ เป็นประเพณีเกี่ยวข้องกับเทศกาล

3) ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่บุคคลปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปฏิบัติมาอย่างไรก็นิยมปฏิบัติกันอย่างนั้น ได้แก่ กิริยามารยาทในการกิน การเดิน การนั่ง การนอน และการพูดทักทาย ตลอดจนการแต่งกายตามกาลเทศะอันควร ธรรมเนียมประเพณีจึงเป็นประเพณีที่จะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ไม่มีผิด ไม่มีถูก ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดนอกจากจะถูกตำหนิว่าเสียมารยาทเท่านั้น และในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็จะมีประเพณีท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ดังนี้

(1) งานประเพณีแห่จองพารา เป็นประเพณีออกพรรษาหรืองานปอยเหลินสิบเอ็ด จัดขึ้นในวันขึ้น 13-14 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดจะมีงานตลาดนัดทั้งวันทั้งคืน เพื่อให้ชาวบ้านไปจับจ่ายเตรียมไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งในวันนั้นมีการตักบาตรเทโว การแห่จองพาราหรือปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าในเทศกาลนี้ ชาวไทยใหญ่นิยมตกแต่งซุ้มประตูหน้าบ้านหรือระเบียงชั้นบนของบ้านด้วย จองพารา งานเทศกาลจองพารานี้เป็นความเชื่อด้านศาสนาของชาวไทยใหญ่ ถือเป็นประเพณีเฉลิมฉลองต้อนรับพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จกลับลงสู่โลก หลังจากเสด็จขึ้นไปจำพรรษาในสวรรค์ในช่วงเข้าพรรษา จองพารานี้จะมีขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา

จองพารา เป็นเครื่องตกแต่งไม้ไผ่สาน ต่อกันเป็นรูปลักษณะหลังคาวัดย่อส่วน ที่มีมุขต้อขึ้นไปหลายๆ ชั้น ภายใน จองพารา ตกแต่งด้วย ไฟ ธงหลากสี สัน ข้าวเปลือก ข้าวสาร และรูปเขียนดอกไม้ที่สวยงาม นอกจากนี้ยังมีขบวนแห่จองพารา ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีการแห่ขบวนจองพาราขนาดใหญ่ ในขบวนแห่ มีการละเล่น เช่น การฟ้อนนก ฟ้อนโต และการฟ้อนต่างๆ ของชุมชน เป็นริ้วขบวนที่สวยงาม งานประเพณีแห่จองพารานี้ จัดขึ้นทุกปี ขอรายละเอียดได้ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แม่ฮ่องสอน หรือสำนักงานเทศบาลแม่ฮ่องสอน (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง, ม.ป.ป.)

(2) งานประเพณีปอยส่างลอง หรืองานบวชลูกแก้ว เป็นประเพณีตามธรรมเนียมชาวไทยใหญ่ซึ่งถือได้ว่า กุศลแรงกว่าการบวชพระ จัดให้มีขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน ตรงกับปิดเทอมฤดูร้อน โดยชาวบ้านจะตกลงกันกำหนดวันนัดหมายให้ลูกหลานได้บวชเรียนพร้อมๆ กัน โดยผู้ที่บวชจะจะมีการแต่งกายด้วยเครื่องประดับมีค่าอย่างสวยงาม และประกอบพิธีบวชที่วัดก้าก่อ ตรงข้ามทางขึ้นพระธาตุดอยกองมู

(3) งานประเพณีสิบสองม่น่องผ่องโต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2538: 9-10) เป็นประเพณีลอยกระทงไทยใหญ่ เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวไตซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีคติความเชื่อว่าเป็นการจัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา และบูชาพระอุปคุต 8 องค์ หรือพระอรหันต์ตามความเชื่อของชาวไตโบราณ ซึ่งเชื่อว่าพระอรหันต์ทั้ง 8 องค์นี้มี 4 องค์ที่มรณภาพแล้ว ส่วนที่เหลืออีก 4 องค์ยังคงปฏิบัติธรรมอยู่ในกลางมหานพ และทุกวันเพ็ญเดือน 12 พระอรหันต์ทั้ง 4 จะเวียนขึ้นมาโปรดสัตว์และเผยแพร่มะพุทธศาสนา โดยชาวไตจะถวายอาหารบริวารต่างๆ อันเป็นประเพณีสืบต่อจากประเพณีจองพาราซึ่งทำ ถวายพระพุทธรเจ้า โดยจะบูชาพระอุปคุตและลอยสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ลงในลำน้ำเพื่อเป็นการให้ ทานและถวายเป็นพุทธบูชา

3. ประวัติและความเป็นมา

“ปอยจ่าตี” คือ งานบูชาเจดีย์ทรายของชาวไต (ไทยใหญ่) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระพุทธรองค์ ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำให้เคราะห์กรรมไม่ดีต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเราให้จางหายไป สิ่งร้ายจะกลายเป็นดี สิ่งที่ดีอยู่แล้วจะยิ่งดีขึ้นและถือเป็นพระเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย ประวัติความเป็นมาของการสร้างเจดีย์ทรายหรือจ่าตีทราย มีเล่าไว้หลายเรื่อง ดังเช่น

1) จากเอกสารของสภาวัฒนธรรม อำเภอขุนยวม เขียนไว้ว่า ประวัติความเป็นมาของปอยจ่าตี จากหนังสือไทยใหญ่กล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล มัลลกษัตริย์แห่งกรุง กุสินารา ได้เรียกประชุมเสนาอำมาตย์และข้าราชการบริวาร โดยตรัสว่าปีที่ผ่านมาได้มีการจัดงานพิธีเกี่ยวกับ

พระศพของพระพุทธเจ้าไปแล้ว ณ สาลวันอุททยาน ในปีนี้ควรจัดงานอะไร เพื่อรำลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งเป็นโหรหลวง ได้เสนอความคิดเห็นว่าควรให้ชาวบ้านชาวเมืองร่วมแรงร่วมใจกันก่อกองเจดีย์ทราย ถวายเป็นพุทธานุชา ซึ่งจะได้านิสงส์ทั้งทางโลกและทางธรรม คือทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข และได้รับบุญกุศลมากเพราะตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพานของพระพุทธองค์ ครั้นตกลงเป็นเอกฉันท์แล้ว มัลลกษัตริย์จึงได้บัญชาให้ทำเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธานุชาในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นมา

2) จากเอกสารหน่วยแหล่งวิทยาการ เรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวบรวมโดย นายสง่า วงศ์สุวรรณ และคณะ กล่าวถึงประวัติประเพณีปอยจ่าตี หรือเจดีย์ทรายว่า ประวัติความเป็นมาจากหนังสือธรรมะของชาวไทยใหญ่กล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาลมีชายคนหนึ่งทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ขยันหมั่นเพียร ทำแต่ความดีเป็นเนืองนิจ จวบจนชายผู้นี้ถึงแก่กรรมลงด้วยบุญกุศลที่ได้ทำดีมาโดยตลอดจึงได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์ เป็นเทวดาใช้ชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย คิดอยากได้อะไรก็ได้สมดังหวังทุกประการ เสวยสุขอยู่เช่นนี้เป็นเวลาเกือบ 1 แสนปี ก็จะสิ้นบุญ เมื่อใกล้จะตาย ร่างของเทวดาองค์นั้นได้เปลี่ยนไปจากที่เคยเต่งตึงสวยสดงดงาม กลายเป็นเหี่ยวแห้งไม่สดใสเหมือนเดิม ซึ่งเป็นนางบอกเหตุว่าอายุขัยของการเป็นเทวดาใกล้จะสิ้นสุดลงแล้ว เทวดาองค์นั้นจึงเริ่มคิดว่าจะทำอย่างไรดี ด้วยความเป็นเทวดาที่มีหุนาทิพย์ สามารถทราบได้ว่าคุณความดีที่ทำไว้ในโลกมนุษย์ใกล้จะหมดแล้ว และจะต้องไปปรับกรรมที่เคยทำไว้แต่ปางก่อนในนรกแน่นอน จึงได้เดินทางไปพบเพื่อนเทวดาอีกองค์หนึ่งเพื่อปรึกษาหารือ เพื่อนเทวดาก็แนะนำว่ายังมีเทวดาผู้หนึ่งซึ่งสามารถยังรู้และมีวิธีแก้ไขต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ เทวดา และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าพระเจ้าวิปาลี เมื่อทราบดังนั้น เทวดาจึงเดินทางไปพบและเล่าเรื่องให้ฟัง พร้อมทั้งขอคำแนะนำพระเจ้า วิปาลี เทวดาผู้หนึ่งรู้ได้ฟังดังนั้นแล้วจึงหลับตาลงชั่วคราวแล้วลืมตาขึ้นแนะนำว่า หากไม่ยากไปปรับกรรมในนรกก็จงไปก่อกองเจดีย์ทรายถวายพระพุทธเจ้าที่ริมฝั่งมหาสมุทรให้ได้ถึง 500 กอง จึงจะรอดพ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวไปได้ เทวดาได้ฟังดังนั้นก็ดีใจมากและรีบจะไปทำตามคำบอกทุกประการ เวลาผ่านไปจนเหลือ 7 วัน เทวดาองค์นั้นก็จะสิ้นบุญ จึงได้เดินทางไปที่หาดทรายริมฝั่งมหาสมุทร และลงมือก่อสร้างเจดีย์ทรายแด่พระพุทธองค์เพื่อสะเดาะเคราะห์ เมื่อก่อเจดีย์ทรายไป พอจะครบ 500 กอง ก็มีลมพายุและคลื่นมาพัดเอาเจดีย์ทรายเหล่านั้นพังทลายหายไป ในแต่ละวันเหตุการณ์ก็เป็นเช่นนั้นทุกครั้ง จวบจนครบ 7 วัน ยมทูตก็ขึ้นมาจากนรกเพื่อรับเอาตัวเทวดาซึ่งสิ้นบุญลงไปใช้กรรมในนรก เมื่อยมทูตปรากฏขึ้นก็ได้แจ้งเรื่องแก่เทวดา ฝ่ายเทวดาก็ยินดีจะไปปรับกรรมดังกล่าว แต่ได้ขอร้องยมทูตว่าขอให้รอไว้ก่อนจนกว่าตนจะก่อสร้างเจดีย์ทราย 500 กองครบเสียก่อน ยมทูตก็ตกลงตามคำขอ เทวดาจึงลงมือก่อกองเจดีย์ทรายต่อไป

แต่ก็มีลมพายุและคลื่นมาพัดเอาเจดีย์ทรายละลายหายไปครึ่งแล้วครึ่งเล่าจนมณฑุตรอไม่ไหว จึงกลับไปเมืองนรก ฝ่ายเทวดาไม่ลดความพยายามได้ก่อเจดีย์ทรายจนครบ 500 กอง ได้ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา ด้วยผลบุญดังกล่าว จึงทำให้เทวดาองค์นั้นพ้นจากเคราะห์กรรม แลได้เสวยสุขอยู่ในสรวงสวรรค์ต่อไป จากเรื่องราวดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวไทยใหญ่นิยมจัดงาน “ปอยจ่าตี” ก่อเจดีย์ทรายเพื่อบูชาพระพุทธองค์กันทุกหมู่บ้านในช่วงเดือน 6 ของทุกปี

3) จากเอกสารโรเนียวเย็บเล่มภาษาไทย ชื่อ “หย่าสี่สองเหลือนคำ” เขียนโดย เจริญแสงเชิง บ้านแม่สาว อ.แม่สาย จ.เชียงใหม่ กล่าวว่าเดือน 5 เป็นวาระการเปลี่ยนศักราช เนื่องจากธิดาท้าวมหาพรหมเปลี่ยนวาระอุ้มเศียรบิดาไว้ในแต่ละปี ตามตำนานเล่าว่า หลังจากเกิดโลกาวินาศไฟประลัยกัลป์ล้างโลก น้ำท่วมโลก แล้วมีดอกบัว 5 ดอก ฝุดขึ้นที่กลางสระใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของภทรกัลป์นี้ ในกัลป์นี้มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ 5 พระองค์และในดอกบัว 5 ดอก มีจิวร 5 ชุด พระพรหมได้ลงมาอุ้มเชิญจิวรทั้ง 5 ชุดขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ ท้าวมหาพรหมและคณะจะนำผ้าจิวรลงมาถวายตามลำดับ และขณะนี้พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไปแล้ว 4 พระองค์ คือ พระศรีอาริยมฤตโดย ซึ่งมาตรัสรู้ต่อจากยุคพระโคตมพุทธเจ้า บรรดาพระพรหมที่ลงมาในมนุษยโลกมาได้สูดกลิ่นดินหอมแล้ว เกิดความพอใจพากันขุดมาชิมดู หลังจากชิมดินหอมแล้ว ทำให้วิชาญาณ(เหาะเหินเดินอากาศ)เสื่อมไม่สามารถเหาะกลับไปสู่พรหมโลกได้ จึงอาศัยอยู่ในมนุษยโลกต่อมาจนถึงปัจจุบัน เหล่าพรหมและเทวดาได้ประชุมปรึกษาเรื่องวิธีการกำหนดตราศัตุตุกาล และพิจารณาหาผู้ที่มีความสามารถกำหนดตราศัตุตุกาลได้ ซึ่งท้าวมหาพรหมได้รับอาสาเป็นผู้จัดทำ พร้อมกับสัญญาว่าหากไม่สามารถทำให้สำเร็จก็จะให้ศีรษะเป็นประกัน ต่อมาเมื่อไม่สามารถกำหนดตราศัตุตุกาลให้ดีทัดเทียมกันได้ พระอินทร์จึงขอให้ศาสดาพยากรณ์ (งะพอมอกยาม) กำหนดตุตุกาลเป็นตุตุร้อน ฝน หนาว ซึ่งเป็นตุตุกาลตราบจนถึงปัจจุบัน พระอินทร์จึงบอกธิดาทั้ง 7 ของท้าวมหาพรหมว่า ใครสามารถตัดศีรษะของท้าวมหาพรหมได้จะขออภิเษกยกขึ้นเป็นอัครมเหสี ธิดา 6 องค์ไม่สามารถทำได้ แต่ธิดาองค์สุดท้าย(วันเสาร์) ได้ใช้เส้นผมซึ่งกับโครงไม้ ทำเป็นเลื่อยใช้เลื่อยคอของท้าวมหาพรหมจนขาด พอลาแล้วนำไปไว้ที่ไหนก็ได้ ไว้ในน้ำก็น้ำจะแห้ง ไว้บนบกก็เกิดไฟไหม้ จำเป็นที่ธิดาทั้ง 7 จะต้องผลัดเปลี่ยนกันทูนศีรษะของบิดาไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันไปตลอดกาล พอถึงเดือน 5 ของแต่ละปีก็จะเปลี่ยนกันครั้งหนึ่ง ธิดาองค์ที่หมดภารกิจก็จะถือโอกาส ล้างมือ อาบน้ำ ซักผ้า สระผม ให้สดชื่น หลังจากที่ได้รับภารกิจมานานเป็นเวลาแรมปี ด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นประเพณีว่า พอถึงเดือน 5 เปลี่ยนศักราชใหม่ จะพากันอาบน้ำชำระร่างกาย สระผม ปัดกวาดทำความสะอาดบ้านเรือน ในโอกาสขึ้นปีใหม่ให้เป็นกรณีพิเศษ

สำหรับตัวท้าวมหาพรหมนั้น พระอินทร์ได้ทูลถามมารดาของท้าวมหาพรหมว่า จะสามารถหา ศีรษะของใครมาต่อแทนได้ มารดาตอบว่าศีรษะของใครอะไรก็ได้ที่นอนหันหัวไปทางทิศเหนือ พระพรหมและเทวดาทั้งหลายจึงพากันลงมายังโลกมนุษย์ และได้พบช้างตัวหนึ่งกำลังนอนหัน หัวไปทางทิศเหนือ จึงตัดหัวช้างนั้นนำไปต่อกับตัวของท้าวมหาพรหม ทำให้ท้าวมหาพรหมฟื้น คืนชีพและได้รับขนานนามว่า “ มหาปิงแน่ ” (พระพิฆเนศ) ส่วนตัวช้างก็ได้้นำพินมาก่อกองไฟ สุมเผาปนกิจจนเสร็จกิจ เหล่าพระพรหมและเทวดาทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันว่า บาปที่ตัด เศียรพระมหาพรหมนี้จะตกแก่ใคร พระอินทร์ตอบว่า ตกแก่ชาวเมืองทั้งหลาย เพราะชาวเมือง อยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวชะตาราที่ฤดูกาลและถามต่อไปว่า หากต้องไถ่บาปจะต้องทำอะไร บ้าง พระอินทร์ตอบว่า ต้องพากันก่อเจดีย์ทราย ถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูป และ พระสงฆ์ให้ทำขนมไปทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ผู้ทรงศีล อธิษฐานขอให้พ้นจากบาปและ ได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงเกิดมีประเพณีรดน้ำคำหัว การละเล่นผู้เฒ่าผู้แก่ ทำขนม ประเพณีแจกจ่ายและถวายพระสงฆ์สืบกันมาจนทุกวันนี้

4. ประเพณีปอยจำตีจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดงานปอยจำตี จะเริ่มก่อนวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ประมาณ 7 – 10 วัน โดย แต่ละหมู่บ้านจะจัดคนออกป่าวประกาศไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ ให้ทราบถึงกำหนดจัดงานเพื่อ ให้ชาวบ้านตระเตรียมเครื่องบูชาต่าง ๆ และปัจจัยที่จะถวายวัด รวมทั้งช่วยกันขนทรายเข้าวัด การก่อกองเจดีย์ทรายนั้นจะเริ่มจากการเอาไม้กระดานมาทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยม ชั้นล่างสุดจะ กว้าง ชั้นบนขึ้นมาจะแคบลงตามส่วน ทำเก้าชั้นส่วนยอดสวมด้วยฉัตร การเททรายลงใส่กรอบ สี่เหลี่ยมทั้ง 9 ชั้น ถูตามฤกษ์ชะตาร้อยแปด ดังนี้

ทิศเหนือ	12 กระป๋อง
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	6 กระป๋อง
ทิศตะวันออก	15 กระป๋อง
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	8 กระป๋อง
ทิศใต้	17 กระป๋อง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	10 กระป๋อง
ทิศตะวันตก	19 กระป๋อง
ตะวันตกเฉียงเหนือ	12 กระป๋อง

เมื่อเททรายลงในกรอบเจดีย์ทั้งสี่ด้านครบทั้ง 108 กระป๋องแล้ว จึงให้เทลงไปตรง กลางกรอบสี่เหลี่ยมตามจำนวนอายุของบุคคลนั้น ๆ

เครื่องบูชา ประกอบด้วย

1. ทราย ซึ่งหมายถึง ธาตุดิน 20 ส่วน บูชาโดยเอาใส่กระบอบกไม้ไผ่ 20 กระบอบ
2. น้ำ หมายถึง ธาตุน้ำ 12 ส่วน บูชาโดยใส่กระบอบกจำนวน 12 กระบอบ
3. พัด หมายถึง ธาตุลม บูชาโดยใส่กระบอบกจำนวน 6 ด้าม
4. อื่น ๆ เช่น ดอกไม้ รูป เทียน ตุง กระทง ฉัตร ธงทิว สายรุ้งหลากสี ใช้ประดับ

เจดีย์ทรายให้สวยงาม

ก่อนวันงาน 3 – 7 วัน ชาวบ้านและศรัทธาวัดจะช่วยกันขนทรายมาที่วัดทุกวัน โดยจะใช้เวลาในตอนเย็น โดยขนทรายมากองไว้ข้างที่ ๆ ทางวัดจัดเตรียมไว้ จนพอเพียงที่จะก่อเจดีย์ทรายได้ ชาวบ้านบางส่วนก็จะช่วยกันทำพัด ตัดกระดาษทำตุง ธงทิว กระบอบน้ำ กระบอบทราย สานผาหลาดสะมาด (ราชวัตร) และที่สำหรับวางข้าวหอมต่อ ทั้งนี้จะมีการทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยเตรียมงานด้วย

พอขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันสุดท้ายของการขนทรายเข้าวัด คณะศรัทธาวัดจะช่วยกันตกแต่งองค์เจดีย์ทราย ประดับธงทิว ตุง ฉัตร สายรุ้ง ดอกไม้ นานาชนิด บริเวณรอบ ๆ เจดีย์กันด้วยผาหลาดสะมาด (ราชวัตร) ทั้งสี่ด้าน เจาะประตูเข้าด้านหนึ่ง ยามค่ำคืนจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวในตอนเย็นของวันนี้ ทางวัดจะจัดเตรียมการต่างหอมต่อโหลง หรือถวายเป็นบูชาด้วย โดยจะมีหนุ่มสาวผู้เฒ่าผู้แก่แต่งกายด้วยชุดไตหลากหลายสีสวยงามเดินทางมุ่งสู่วัด นำขนมนมเนย ผลไม้ต่าง ๆ กล้วย อ้อย ข้าวสาร อาหารแห้ง ดอกไม้ รูปเทียน มาถวายที่วัด ซึ่งจะมีคณะศรัทธาคอยรับและช่วยเหลือกันนำสิ่งของอาหารเหล่านี้ไปจัดสำหรับ และเตรียมถวายเป็นข้าวมธุปายาสในวันรุ่งขึ้น

พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เช้าตรู่จะมีพิธีต่างหอมต่อโหลง โดยนำหอมต่อ หรือกระทงข้าวไปถวายที่เจดีย์ทราย พอสายมีการถ่อมลึง ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์และเลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงาน ทั้งนี้ตอนบ่ายจะมีการทำบั้งไฟมาจุดเป็นพุทธบูชาเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

ปอยจำती หรืองานประเพณีบูชาเจดีย์ทราย ในสมัยโบราณจะจัดขึ้นในช่วง ช่วงเวลาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (วันวิสาขบูชา) เป็นงานสำคัญประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่โบราณที่จัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธเจ้าเพื่อสะเดาะเคราะห์และเพื่อความป็นสิริมงคลในต้นฤดูเพาะปลูกโดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาธาตุทั้ง 4 โดยการนำดอกไม้ รูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ภายในงานมีการทำบุญต่างๆอาทิ มีการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ มีเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการฟังพระธรรมเทศนา มีการจุดบั้งไฟ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้าได้ร่วมกิจกรรมขนทรายเข้าวัด ได้ก่อเจดีย์ทรายและได้ถวายเจดีย์ทราย ถือว่าได้ทำบุญถวายแด่

องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้า ทำให้เคราะห์กรรมในรอบปีนี้หมดไป และจะนำมาซึ่งความสุขและสิริมงคลสู่ครอบครัวและชุมชน

5. คุณค่าประเพณีปอยจ่าตี (ประเพณีบูชาเจดีย์ทราย) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเพณีปอยจ่าตี (ประเพณีบูชาเจดีย์ทราย) ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคุณค่าหลายประการที่สำคัญต่อชุมชนและสังคมไทยใหญ่ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) คุณค่าทางศาสนา การส่งเสริมพระพุทธศาสนาประเพณีนี้เป็นประเพณีบูชาเจดีย์ทราย ซึ่งเป็นวิธีการสำคัญในการสืบทอดและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนไทยใหญ่ กิจกรรมขนทรายเข้าวัด ได้ก่อเจดีย์ทรายและได้ถวายเจดีย์ทราย ถือว่าได้ทำบุญถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้า ทำให้เคราะห์กรรมในรอบปีนี้หมดไป และจะนำมาซึ่งความสุขและสิริมงคลสู่ครอบครัวและชุมชน

2) คุณค่าทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยใหญ่ ประเพณีนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาธาตุทั้ง 4 โดยการนำดอกไม้ ธูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ภายในงานมีการทำบุญต่างๆ อาทิ มีการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ มีเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการฟังพระธรรมเทศนา มีการจุดบั้งไฟ ซึ่งช่วยในการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

3) คุณค่าทางสังคม การเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน การจัดประเพณีเป็นโอกาสให้ชาวบ้านได้มาร่วมกันทำกิจกรรม สร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ประเพณีนี้เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการทำบุญร่วมกัน

4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยว ประเพณีปอยจ่าตีเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในท้องถิ่นโดยการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การกระจายรายได้ การจัดงานประเพณีมีการซื้อขายสินค้าท้องถิ่น ซึ่งช่วยกระจายรายได้ให้กับชุมชน

5) คุณค่าทางจิตใจ การสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น การที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมและรักษาประเพณีที่สืบทอดมานานช่วยสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและสร้างความผูกพันกับวัฒนธรรม การเสริมสร้างจิตสำนึกในบุญกุศล การทำบุญและการบวชเณรเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกในบุญกุศลและความดีในจิตใจของผู้เข้าร่วม

6. หลักพุทธธรรมประเพณีปอยจ่าตีจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สัทธาทำให้เกิดความอุ่นใจเพราะเป็นทรัพย์อันประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์ใด ๆ ที่ไม่มีใครจะสามารถแย่งเอาไปจากตนเองได้ จัดไว้ในอริยทรัพย์ 7 (ทรัพย์อันประเสริฐ ทรัพย์คือคุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ)

สัทธา : ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำ

ศีล : รักษากายวาจาใจเรียบร้อย

hiri : ความละอายต่อการทำความชั่ว

โอตตปปะ : ความเกรงกลัวต่อความชั่ว

พาหุสัจจะ : ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก

จาคะ : ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ปัญญา : ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล ดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ รู้คิด รู้พิจารณา และรู้ว่าจะทำ

อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์ คือคุณความดีที่มีในสันดานอย่างประเสริฐ เรียกอริยทรัพย์ มี 7 อย่างคือ อริยทรัพย์ หมายถึงทรัพย์อันประเสริฐ หรือทรัพย์ของพระอริยะ เป็นคุณธรรมที่ทํานำบารุงจิตใจไม่ให้แว้งคว้างเปล่าเปลี่ยว ดีกว่าทรัพย์สินเงินทองที่เป็นทรัพย์ภายนอก (พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2551: 249-250)

สรุป

ปอยจำตี หรืองานประเพณีบูชาเจดีย์ทราย เป็นงานสำคัญประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธเจ้า เพื่อสะเดาะเคราะห์และเพื่อความเป็นสิริมงคล ต้นฤดูเพาะปลูก พี่น้องไทใหญ่มักทำกันทุกหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาด้วยทราย น้ำพัด ดอกไม้ รูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ถึงวันจัดงานมีการทำบุญอุทิศถวายแด่พระพุทธเจ้า ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ เลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ประกอบพิธีถวายและฟังพระธรรมเทศนา เสร็จแล้วมีการจุดดอกไม้ไฟ ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าได้บูชาเจดีย์ทรายถวายพระพุทธเจ้าแล้ว เคราะห์กรรมในรอบปีนี้จะหมดไป และจะได้ความเป็นสิริมงคลสู่หมู่บ้าน และประกอบการเกษตรได้ผลดีในปีนั้น นั้น การนำหลักอริยทรัพย์ 7 มาใช้ในการอนุรักษ์ประเพณีปอยจำตีจะช่วยให้การสืบทอดและรักษาประเพณีนี้เป็นไปอย่างยั่งยืนและมีคุณค่าในทุกด้าน ทั้งทางศาสนา วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ประเพณีปอยจ่าตี่เป็นประเพณีที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะเป็นประเพณีที่เกิดจากวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทยใหญ่ และปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นกุศโลบายที่ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน จึงสมควรที่จะมีกระบวนการศึกษาและอนุรักษ์สืบทอดกันต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากการจัดประเพณีปอยจ่าตี่เพื่อการพัฒนารูปแบบ และต่อยอดองค์ความรู้ของประเพณีปอยจ่าตี่ต่อไป

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2538). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐปริยา วิจิตรฐะพันธ์. (2561). “ปรัชญาประเพณีของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. *วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูวิกสิตาราม*. 3 (1): 12
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). *สาระน่ารู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระปรีชา คุดตจิตฺโต (แสนพรม) และคณะ. (2560). “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับประเพณีบุญข้าวของชาวพุทธในจังหวัดขอนแก่น”. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*. 17 (3): 351.
- สัญญา สะสอง. (2564). “อัตลักษณ์ชนชาติไทใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. *รายงานวิจัย*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).